

163.

A Moszkva nevű belgrádi szálloda padlásterében vehettem birtokba azt a helyiséget, amelyhez a minap megismert Szabó László magyar sakknagymester gáláns gesztusa, és az ő Jóska nevű trénerének bravúros közreműködése révén juthattam.

Első pillantásra takarítóeszközöket tároló intézménynek tetszett a közepes méretű szoba, illetőleg pihenőként is használhatta a jogosult személyzet, mert egy pucér vaságyat is felfedeztem benne.

Személyes cókómókomat a hotel hordárai közül ketten kapkodták le a kapu elé gördülő, kétkerekű kordérról, és mikorra tanácsokat osztogattam volna, ami szerint ezt így, azt úgy, már fel is röptették a holmikat. A szoba közepén azután takaros gúlát formáztak betyárbútoromból.

És nem fogadtak el borraivalót! Sőt, irtózáttal hátrították el ráutaló mozdulatomat.

Gyanítottam, hogy az a portás rendelte ezeket munkára, akinek fél órával korábban passzoltam el a budapesti Szabad Föld szerkesztőségének tulajdonát képező drága fényképezőgépet – bagóért. Nyilván működik még benne a jó vásár nyomán ébredt friss hála.

Most én lehettem viszont-hálás neki a cipekedői szolgáltatásért.

Mondják, hogy a penészes pénznek azért jó a szaga, mert az oda-vissza törlesztések ígéretesen közeli reményét gerjeszti.

Ha valóban így volna, a körbetartozás lehetne az emberi közösségek működésének legparádésabb rendezőelve.

Zoli túlművelt bácsikájának előző esti aranyköpése villant emlékezetembe, ami szerint minden ember arra spekulál, hogy új szükségleteket teremtsen a másik embernek.

Akkor is tetszett ez a jópofaság, most pedig egyenesen, bruhahás, röhögési ingert váltott ki belőlem, ugyanis beugrott, hogy ráadásul ezt nem saját forrásból merítette a bácsika, hanem bevallottan Marx Károlyt idézte.

Én is olvastam időnként Marxot, de fanyalogva, és valószínűleg azért úgy, mert efféle szellemességek helyett inkább unalom és érthetlenség tolult le-leragadó szemem elé.

Hamar visszaszippantott ösztönöm az eleven jelenbe, és csomagjaimra meredve az jutott eszembe, hogy együtt van mindenem, és a mindenemmel vagyok én is.

Óvakodva körbenéztem. A falak tövében kerekéken guruló ládák, zsákok, seprűk, lapátok, de nincsen szék, nincsen asztal, nincsen szekrény, se másmilyen bútor, hacsak a vaságyat meg nem tisztelem a bútor titulussal.

„Íme, a legújabb otthonom” – foglaltam össze savanyúan mindazt, ami éppen eszembe jutott.

A gondolathoz rögtön szervült a természetemből fakadó, pojácás-öngúnyoros hajlandóságú cselekvés, ami ez alkalommal abból állott, hogy a fejem fölött üdvözlésre emelt kézzel az ajtó felé fordultam, és enyhén előredőltem, akárha éppen érkező vendégeknek bókólnék. Hasonlóan ahhoz, ahogyan Szabó nagymester tette, tegnap este, amikor szállodai apartmanjában fogadta Gádor Bélát, a Ludas Matyi főszerkesztőjét, Toncz Tibor karikaturistát, továbbá engem.

Utánozó majomkodásomba beleapplikáltam valamit abból a kevélységből is, amit a sakkozás nagymesterének opálosan csillanó arcáról vélhettem leolvasni. Mindezt megfejttem a valahol hallott bölcseléssel, amely szerint nincs kevélyebb, mint a szegényből lett gazdag.

Nem jutott időm tisztességesen szégyenkezni ezért az alamuszi, fal melletti sompolygásomért. Távoll villanó fény és dübörgés hatolt egyszerre a szemembe és a fülembe. Mintha egyforma sebességgel támadtak volna rám a büntető mennykő fényei és hangjai. Szúrt a fény, és fáj a hang, amikor idegeimbe hasították a tréner Jóskától kapott információkat. Azok szerint Szabó Lászlót már tizennyolc éves korában, 1935-ben a Varsóban rendezett sakkolimpiára induló magyar csapatba válogatták. A következő esztendőben München hasonló eseményén csillogott, majd Stockholmban jeleskedett. Londonban folytatta 1942-ben, ahonnan hazatérve azonban – előzetes ígéret és fogadkozás ellenére, – zsidóknak előírt munkaszolgálatra rendelték, ahonnan orosz hadifogságba került. Három esztendő kihagyása után folytathatta diadalútját a sakktáblán.

Folytatta, és 1950-ben már nemzetközi nagymesterré lett.

A többi tudnivalót személyesen tőle gyűjtöttem, tegnap este.

Rögtön megbocsátottam iménti vétkemet magamnak, és tokát eresztve, a mindent tudók módján hadartam, hogy tegnap jött Moszkvából, tarsolyában a korábbiakhoz hasonló sikerrel, holnap itt, Belgrádban játszik szimultán partit, harminc másik ember mellett például ellenem. Következő napon pedig Bécsbe utazik, ámde – amint kipuhatoztam, – majd csak odaérkezése után tudhatja meg, hogy milyen rendeltéssel kellett mennie.

És bolygása, jövés-menése során, – a mesebeli Csincsák módján – elintézte, hogy én, aki a magyar forradalom, vagy polgárháború által hazátlanná és otthontalanná kényszerített nyomorultként hányódom, ne fetrengjek tovább Szerbia porában, hanem a főváros legfényesebb szállodájában lakhassak.

Vele, egy fedél alatt!

Süvegelést érdemel!

A fehérre mázolt ajtóra meredve azt láttam, hogy nagyon lassan, de azért számomra váratlanul megnyílik, és nagymamáméhoz hasonlóan földig érő, korcolt szoknyába, blúzba öltözött, korosnak látszó nő óvakodik be, nyájasan mosolyog rám, rövideket biccentget a vaságy irányába, majd oda is megy, a magával hozott ágyneműt elrendezi rajta, azután visszafordul és ismételten mosolygós biccentgetéssel búcsúzva, behúzza maga mögött az ajtót.

A jelenet során mindvégig őriztem eredetileg felvett pózomat, vagyis rögzített szoborként, mintha görgőkön állanék, úgy fordultam körbe, a vendég mozgását követve. Ez az ügyeskedésem felderített röpke pillanatra, utána viszont elernyedtem.

Némi téblábolás, tanácsalanság terhétől meggörnyedve pedig az ágyhoz mentem, és leroskadtam rá.

Hanyatt is dőltem, lehunytam a szemem, és törekedtem, hogy mindent elúzzek agyamból, ami a nyugtalanítón cifra és nyomorúságos valóságomat vetítheti elém.

Mesterséges öntudatlanságomat azonban rövidesen felváltotta ösztönös cselekedeteim sora, amely cselekedetek viszont éppen arra irányultak, hogy mindennek a tudatában legyek, ami veszélyként fenyegethet, valamint kellő rafináltsággal manőverezzem védekező helyzetbe magamat ellenük.

Első riadalmam az lett, hogy az ágyon fetrengve összegyűröm az öltönyömet, holott ez a rajtam lévő az egyetlen, ami alkalmi ruhaként viselhető azok közül, amiket elhoztam bulgáriai tanulmányutamra Magyarországról, Budapestről, jó két héttel ezelőtt.

Talpra is pattantam, lerángattam magamról a zakómat, és aggódó tekintettel megforgattam a mennyezetre szerelt villanykörte halovány fényében.

Nem volt alaptalan az aggodalmam. Három foltot is láthattam, amelyek származhattak akár pezsgőitaltól, akár attól az apró, főtt ráktól, amit Zoli barátom bácsikája shrimp-nek nevezett és unos-untalan kínálgatta, hangsúlyozván, hogy az kipurgálja belőlünk a bambító és bornírt borgőzt.

Ágyra dobtam a kabátot, és nadrágomat kezdtem vizslatni. Hamar felfedeztem néhány elszíneződést, mire mérgesen lerángattam ezt a ruhadarabot is.

Hosszan a holmikra meredtem, azután össze-vissza nézelődtem. Értelem és cél nélkül forgattam a szemem, amíg végül azon kaptam magamat, hogy a saját, mezítelen lábaimat bámulom. Egészen pontosan a jobb térdem körüli, régen begyógyult, jókora sebhelyet szemléltem.

Kevésen múltott, hogy az éjszakai luxus muri során asztalra nem emeltem a lábamat, és fel nem rántottam a nadrágom szárát, hogy a Majestic bárban mulatozó világ képébe mutassam a sérülések nyomait!

Az váltotta ki belőlem ezt az ingert, hogy kicsivel korábban Zoltán barátom ugyanezt cselekedte. Azzal kezdett hancegni, hogy lövést kapott a pesti forradalmi tusában. Lába szárát sértette fel a golyó.

Asztalra emelte a lábát, és kivillantotta nadrágja szára alól a kötést.

Állítólag a parlament előtti téren tolakodott előre-hátra, együtt a sokezres tüntetővel, október 25-én délelőtt.

Nagy Imrére vártak, hogy adjon magyarázatot a rádió révén elhírelt, durva kormányközleményre, amely szerint „az ellenforradalmi puccskísérletet felszámolták”.

Tüntetőik tömege gyülekezett a Deák téren, a Bartók Béla úton, az Astoria szállónál, amely tömegek a valahonnan felkapott ötlettől vezérelve az Országház elé, a Kossuth térre vonultak.

Így mondta Zoltán és még bácsikájának sem engedélyezte, hogy vitassa, akárcsak variálni próbálja előadott szavait.

Csak arra szorítkozhatott a bácsi, hogy pedagógiai szándékkal kijelentse: a kutya szokta nyalogatni a sebeit, míg úriember inkább takargatja.

Emellett azért határozottabban és mindinkább bőbeszédűbbre formáltan is helyet csinált a maga mondanivalójának. Három változatban is megfogalmazta és izgatottságtól meg-megremegő hangon előadta, hogy az akkor, ott összegyülekezettek fegyvertelenek voltak. Külföldi forrásból kapott információi szerint szovjet páncélosok viszont megjelentek, sőt, már kora reggelen ott voltak a téren, de az igaz, hogy nem léptek fel fenyegetően a civilekkel szemben, ami megtévesztő is lehetett.

– Piszkos csel volt! – kiáltotta Zoltán. – Ez volt a beettető csel!

A korábbiaknál is jobban felbuzdult, és az élő tanú hitelével bizonygatta, hogy bensőséges, már-már családias volt a hangulat, és ő például felmászott egy orosz tankra.

Ámde – talán éppen ekkor – orvlövészek tüze zúdult a tüntetőkre a környező házakból. Főként a Földművelésügyi Minisztérium tetején elbújtatottak, és ávosoknak tételezettek ontották fegyvereikből a poklot. Menekült a térről, aki tudott, számosan azonban holtan maradtak ott, vagy sebeikben vergődve igyekeztek túlélni halálukat.

Ekkor már jelen volt páholyunkban a szerb ügyvéd, akit Zoli bácsikája várt. Túl is jutottak a kettejükre tartozó, angol nyelven bonyolított diskurzusukon, és az anyanyelvi szintű magyarsággal is bíró fiskális élénken csatlakozott a terítéken lévő témához.

– A mai napon, november másodikán már általánossá lett és mindenütt olvasható az a nemzetközi megítélés, ami szerint az október huszonötödiki, Kossuth téri tömegmészárlás végleg a fegyveres forradalom felé sodorta az eseményeket Budapesten.

Zoltán minden korábbinál hevesebben adta elő, hogy ő is ezt az eseményt követően ragadott fegyvert, illetőleg egész tárat lőtt ki egy ruszki tankra abból a géppisztolyból, amit direkt neki szerzett Áron bácsi. Aznap szabadult az öreg az éppen esedékes börtönfogságából, és jó ösztönrel rátaláltak egymásra, meg a géppisztolyra.

Nem szerettem Zoltánt hallgatni. Felvillant bennem, hogy – talán – őt magát sem szeretem ezekben a pillanatokban. Sőt, mellbevágott a kétség, hogy igazi volt-e valaha is bennem az érzés, ami szerint leginkább kedvelt emberem volt egy időben?

Azzal tettem túl magam, hogy kár ezen emésztődni, mert hol így volt, hol úgy.

Minden figyelmemmel a bácsikára függeszkedtem. Lestem a szavait, hiszen alig-alig tudhattam autentikus otthoni híreket hallani.

Éppen annak a feltevésének adott hangot, amely szerint a vérengzést követően veszekedés kezdődhetett a pártvezetésben. Ennek egyik eredménye lett, hogy Gerőt menesztették, és – provizorikusan – Kádárt nevezték ki pártfőtítkárrá.

Ezen a ponton elhallgatott, és mintha eltávolodna a tárgytól is, meg tőlünk is, látványosan magába mélyedt, majd lassított menetben kezdte fejtegetni másik gyanúját.

E szerint a gyanú szerint „fel nem fogható célzatú trükközésbe kezdett” Kádár, amikor arra buzdította a népeket a rádióban, hogy mindenki lépjen fel az ellenforradalmárokkal szemben, miközben az „ösbűnt”, – az október 23-i tüntetést –, békésnek és becsületes célzatúnak nevezte.

Nagy Imre is megszólalt, de hasonlóképpen körülményesen és zavarosan fogalmazott. Büntetlenséget ígért például „az ellenforradalmároknak, ha leteszik a fegyvert”.

Felém fordult a bácsi, akárha kizárólag nekem szánná, amit mond:

– Említettem ebben a körben ma már, hogy irtózom az erőszak minden megnyilvánulásától, mert szerintem soha, semmit nem old meg, legkevésbé olyasmit, ami eleve megoldhatatlan. Tipikusan ez a magyar helyzet! Egyszerre próbálják ott likvidálni múltjukat és jelenüket is balga emberek, abban a hamis hitben, hogy ezenközben tankok ellen irányított Molotov-koktélokkal célozgatva belőhetik magukat áhított jövődjükbe. Minél több Molotov-koktél! Ez a legfrissebb harci jelszó. Holott, ez indolens, kérem! Tankok elleni civil hetvenkedésen semmi nem múlik!

– Minden ezen múlik! – rikkantotta Zoltán, és asztalra is csapott. Következő mozdulata meg az volt, hogy az én válltömésemet markolta meg, és rángatta, közben az arcomba hajolva ismételte, hogy minden a pesti fegyveresek győzelmén múlik! A keskeny utcákban megszoruló tankokkal jól elbánhatnak a Molotov-koktélok. S az a legfőbb cél, hogy kitakarodjanak a ruszki! – Ennek drukkol most a világ! A magyar ügy most a legszentebb ügy az egész földgolyón! – kiabálta.

Lehetséges mértékig elhúzódtam Zoltán pimasz közelségéből, ami által közelebb kerültem a nagybácsihoz, bele is néztem a szemébe, és az övéhez passzított modorban adtam elő, hogy a minden irányba és minden irányból áradó érzések szerintem is azt sugallják, amit Zoltán képvisel.

Rosszkedvűen okított a bácsi:

– Az érzéseknek, kérem, nincsenek dimenzióik. Azok nem jönnek-mennek ilyenolyan irányokba, hanem egy helyen tömörülnek!

Ezt a magyarázatot nem értettem, de a továbbiakban nem is próbáltam érteni.

Az a képtelenség kötötte le hirtelenében egész figyelmemet, ami csak is akut elmebaj manifesztációjaként képződhetett. Mi ez a rettenet, hogy én Zoltán pártján kezdek házalni a bácsikánál? Holott legteljesebb mértékben Zoltán attitűdje ellen vagyok!

Borbarátságba elegyedtem egykor az ifiúrral, de magyarázza és talán menti ezt a lenge viselkedésemet, hogy arra az időre korlátozódott rövid barátságunk, amely

időben egyszerre váltam el a hadseregtől, a feleségetől, meg addigi nézeteim, hiteim tetemes hányadától.

Átváltozóban voltam s ebben a folyamatban jelenthetett Zoltán valamiféle támasztékot, afféle sétatatot, mondjuk. Támaszkodhattam rá, panaszkodhattam neki, meg dicsekedhettem akár valótanságokkal is. Jól is esett mesélnem paraszti gyerekvilágomról, mert magam is szívesen emlékeztem rá, avagy – akár – jelenem bugyraiba is bepillantást engedtem neki. Ő pedig érdeklődéssel kukucskált.

Szerepe volt kapcsolatunkban annak a ténynek, hogy egykori elemi iskolai osztálytársamtól és játszótársamtól, a kamaszkorunkra úszóbajnokká nőtt Szilárd Zoltántól, a gyalogsági ezredes fiától, voltaképpen megörököltem ezt a fiatalabb Zoltánt.

Utolsó találkozásunkon esett szó efféléről, röviddel azt megelőzően, hogy Szilárd Zoli tiltott, de sikeres határátlépést, pontosabban: határátúszást követett el. Tele volt a világsajtó annak idején ezzel a Bécsből szétáradt hírrrel, ami szerint határőrök fegyverei ropogtak, miközben ő átúszott a Dunán egy rab világból egy szabad világba.

Homályos tudásom volt róla, hogy valamilyen rokoni szálakkal is kötődhet a két Zoltán, de ezt soha nem firtattam.

Ellenben a kisebb Zoltánról gyűjtöttem történeteket, főként az ő arisztokrata másságáról. Azok meg engem szórakoztattak, szívesen gondolkoztattak.

Titkon még elegánsnak is minősítettem, hogy én ebbe az irányba is kitekintek.

Anno, a Móricz-körtéri borozgatások idején, amikor már eleget hallottam tőle arról az ő arisztokrata világaról, amely vele együtt vegetált a szocialista társadalom szorításában, azt rögzítettem gondolataim között róla, hogy tehetséges menekülő, aki jól védekezik abban a vészhelyzetben, amelyben bizonyos magaslatról próbálják letaszítani.

Effélét önmagamról is gondoltam.

A helyzetem persze fordított, mert én felfelé próbálok haladni egy bizonyos magaslatra, ahová csak nagy erőfeszítéssel, meg ügyeskedéssel kapaszkodhatok a létező ellen erők ellenében.

Nyugtáztam, hogy én is jól reusszállok, azaz boldogulok, sikerrel vívom a küzdelmemet.

Élvezettel használtam a valaha megtanult szót, ami szerint született maverick vagyok, Zoltánhoz hasonlóan a független személyiséget majmoló alak.

165.

A szerb ügyvéd megjegyezte, hogy nem mindenki magasztalja a Magyarországon történeteket. Vannak külföldi vélemények, amelyek szerint kalandorok számára is kedvező zürzavar alakult ki. A nyugati világnak még a baloldali köreiből is hallani effélét.

Higgadtan, és gondolkodni látszóan fejtegette, hogy egyébként, ha ilyen meglepően könnyen összeomlott a hatalom, akkor mi volt az alapja korábban? Vagy miről hitték azt, hogy alap? Ezekre a kérdésekre nagyon sok ember számára nincsen válasz,

ezért hát sokan sietnek oda, ahol a sokaság van, mert ott választ is remélhetnek a kérdéseikre, továbbá védelmet is remélhetnek.

Megragadott ez a vélekedés, annál inkább, mert helyben születettnek tetszett, és – az én fülhallásom szerint – Zoli demagógiája ellen is feszült.

Valószínűleg a bácsikát is inspirálta szerb ismerősünk magvas kiselőadása. Ő is élve-született szavakból osztotta-terítette a maga kártyáit.

Azt a tényt ajánlotta figyelmünkbe, ami szerint Nagy Imre miniszterelnök tegnap, tehát november 1-jén levélben tájékoztatta Dág Hammarskjöld ENSZ-főtítkárt, hogy újabb szovjet csapatok özönlötték el az országot, valamint a magyar kormány felmondta a Varsói Szerződést, semlegesnek nyilvánította magát, és kérte, hogy az ENSZ ezt garantálja.

Emeltebb hangon azzal folytatta, hogy másnap, vagy is november másodikán, tehát mára virradóan, megismételte előző napi üzenetét Nagy Imre, hozzáfűzve azt a nyomatékos kérést, hogy a szóban forgó bejelentést igazolják vissza a nagyhatalmak. Javasolta továbbá a Biztonsági Tanácsnak, hogy azonnali hatállyal utasítsa tárgyalóasztalhoz a szovjet és a magyar kormányt.

Szünetet tartott, csücsörített, lehunyta szemeit, azután úgy nyitotta fel, mintha azt kutatná: minden úgy van-e még, mint pillanattal előbb volt? Kicsit hátra is dőlt.

–Nos, uraim, haladéktalanul össze is hívták az ENSZ közgyűlést... Szuezi ügyében. A magyar ügyről egyelőre: semmi.

Az ügyvéd élénken csatlakozott. Akárha jól megtanult leckét mondanának fel, kölcsönösen úgy fűzték-szötték egymásba mondanóikat a szuezi válságnak mondott jelenségről, mintha csak egymást és önmagukat biztosítanak arról, hogy az események minden friss részletével azsúrban vannak.

Közönyös volt viszonyom a mutatóványhoz, mert nagyon hiányos és felszínes tájékozottsággal rendelkeztem a napirendre került kázusban, ezért az elhangzottak nem is vonzották a figyelmemet. Mindaddig, amíg Zoltán közbe nem kiáltotta:

– A szuezi válság elhomályosította a magyar események fényét! Köszönhető ez is a zsidóknak! Mi keresnivalójuk van Szueznél?

A bácsi és az ügyvéd azonos elszánással próbált a felrobbant kérdésre megfelelni, de nem érdekelte Zoltánt a válasz, hanem újabb kérdést kiabált közbe:

– Mi keresnivalójuk van akár Izraelben is? Nem az ő országuk! Soha nem is volt az övéké! Ott nincs Izrael! Ott Palesztina volt és van! Nemzetközi zsoldosokat szerveztek a cionisták, hogy legyilkolják a palesztin népet és a helyükbe furakodjanak! Cionista trükk, hogy létezhet a zsidóknak törvényes országa bárhol a világtérképen!

A nagybácsi egyszerre megértő és rosszálló fejcsóválással vette tudomásul öcsikéje hevesességét. Kényszeredetten dűnnyögte, hogy korántsem csupán zsidó ügyről van itt szó.

Zoltánnak címezte ugyan, amit mondott, de többnyire az ügyvéd felé, meg én-felém fordulva beszélt.

Annyi ragadt meg a fejemben, hogy létezik egy úgynevezett Balfour deklaráció, amely közvetlenül az első világháború után született. Ennek a dokumentumnak a

tartalma szerint Anglia garantálja a nemzetközi cionista zsidóságnak, hogy bizonyos feltételek teljesülése esetén otthont építhetnek – Palesztinában.

Balfour nevű férfiú akkor Anglia külügyminisztere volt.

Zsibbadó érdeklődéssel voltam jelen továbbra is. Zoltán újabb kiáltozása ugyan bosszantott, de vele vitázni végképpen zéróértelmű lett volna.

Ő azonban mást gondolhatott, mert kinyújtotta felém a karját, sőt, ujjal mutatott rám. Dühös képe vigyorgóvá torzult, és minden fogát mutatva rikácsolta:

– Például te! Te csak tudhatod, milyen az, amikor zsoldosokat szerveznek a cionisták! Há!

Minden hasznosítható képességemre szükségem volt, hogy elrejtsem döbbenetemet, és higgadtságot, avagy még inkább: közönyt mímeljek.

A plafonra forgattam a szememet, azután lenéztem a páholyunk alatti nyüzsgésre. Varázslatos véletlenséggel azt a hölgyet szúrtam tekintetemre, aki órákkal korábban felvezetett ide, majd velünk maradt valameddig. Mindenestre addig, amíg világossá lett számomra, hogy alkalmilag Zoltánhoz kötődik ugyan, de finom érdeklődést mutat irányomban is.

Míntha ebben akarna megerősíteni, felém lendítette meztelen, szép karját a nő.

Rám is átragadt a lelkesültség, és ugyanolyan eufóriával integettem neki vissza.

S ez a kis intermezzo hozzásegített, hogy a könnyedség látszatával reagáljak Zoltán provokációjára.

Már továbbsietett a hölgy, de én még mindig a földszintet néztem, és a hátam mögé nyújtott kezem fejének, ujjaimnak lezser mozgásával jeleztem az ott lévő uraknak, hogy számukra obligón kívül vagyok.

Mindezzel együtt mégsem enyhült bennem a sértettség, a harag s a szégyen érzése.

Ráadásul eleven sebként égett még bőrömön az a korábbi durvaság is, amely akkor ért ebben a páholyban, amikor közhírré tette Zoltán, hogy börtön-olvasmányként került a kezébe egyik irodalmi művem.

„Nem az ajánlottak között szerepelt, de ott volt a te könyved is, a börtön-könyvtárban”.

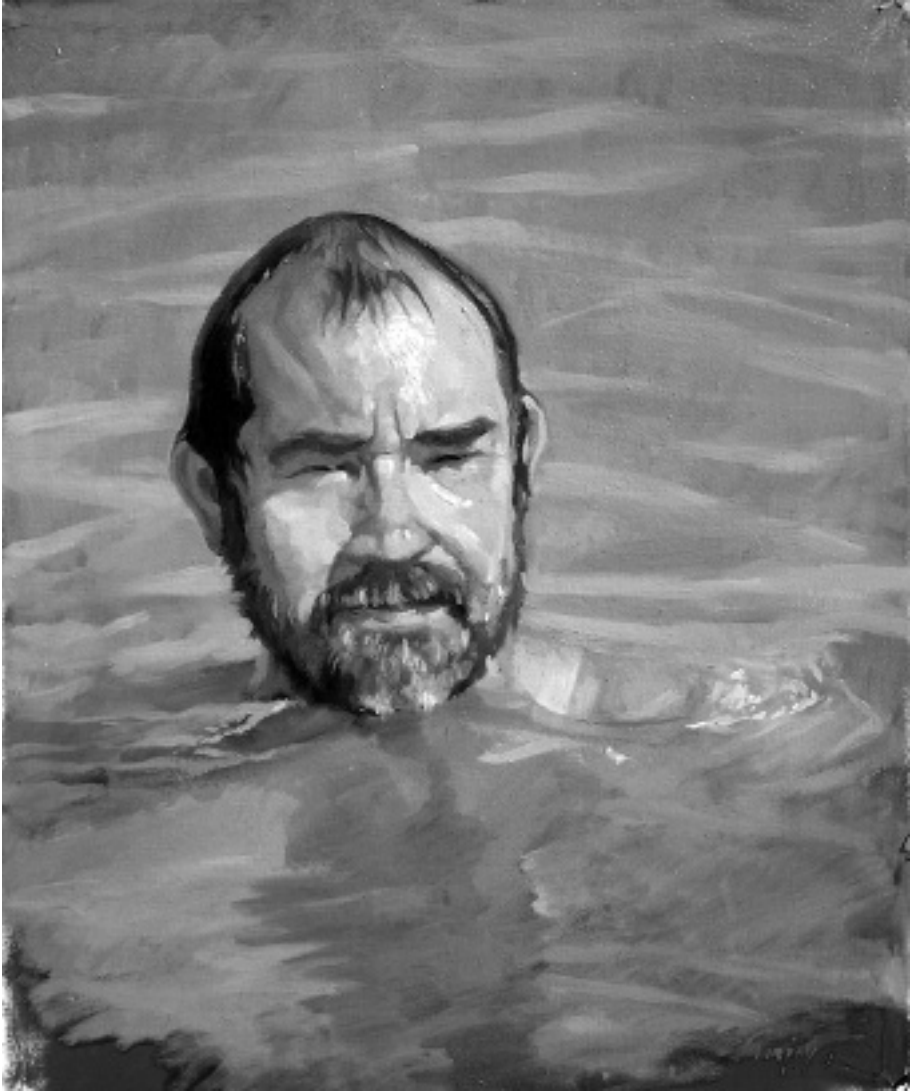
Önvédelmi magyarázkodással kísérleteztem akkor, de belezavarodtam.

Most kísérletet sem tettem a magam védelmére, mert az a perfid vád, hogy valaha is cionista zsold ütötte volna a markomat, olyan iszonyt ébresztett bennem, akárha tüzes bélyeget égettek volna a bőrömre.

A páholybeli társaság karéjában kucorogva mindinkább a menekülés módjait töprengtem.

Az a korábbi ötlet kezdett foglalkoztatni például, hogy mégiscsak asztalra emelem a lábamat, és megmutatom a térdemen őrzött cefet sérülés nyomait.

Jogosult lehetne mutatóványom a bácsika kényes ítélete szerint is, mivel nem a sebeit rejtegető úriember vagyok, hanem tanyasi kutyaként nyalogatom és mutogatom.



*Balaton imádó*

Mutatványomból azonban alighanem azért nem lett semmi, mert kétségessé vált számomra, hogy vállalhatom-e a produkció részeként azt a hazugságot is, ami szerint – Zolihoz hasonlóan – háborús fegyvertől kaptam sebeimet?

166.

Vaságyamon hencseregve, ismételten megnyugtattott, hogy jól döntöttem előző éjjelen, amikor szájzárát parancsoltam hencseregni és hazudozni kívánó magamnak.

Annyiban az igazat mondtam volna, hogy háborús időben sérültem le, de nem valamilyen löfegyvernek lettem az áldozata.

Üresen zörgő szekérnek a vendégoldaláról estem le a tanyasi út porába.

Ferenc bátyámé, anyám testvér-bátyjáié volt a szekér, ő markolta a hajtószárat. S miután észlelte, hogy földet fogtam, továbbá azt is megláthatta, hogy átdöccent a hátsó kerék a térdemen, rögtön leugrott, hozzám sietett, és szitkozódni kezdett.

Engem kárhóztatott a balesetért, ami azért következhetett be, mert javallata, sőt parancsa ellenére sem a szekér derekába húzódtam, hanem a vendégoldalon ülve legénykedtem, lógáztam a lábam és hülye gyerek módján kockáztattam, hogy bajt csinállok magamnak, meg természetesen őneki.

1944-ben, késő nyáron történt ez, amikor egy hajnalon szénáért mentünk a távoli határba. Tizennégy éves voltam, és eléggé erős, meg eléggé gyakorlott ahhoz, hogy ilyen villázó munkában jól használható segítség legyek.

És Ferenc bátyám szilárdan híve volt, hogy kifacsarja nyers erőmből, amit lehetett.

Régen tudtam róla, hogy nem szívesen lát engem a világon. Kezdettől a család legharsányabb, rangidős tagjaként kárhóztatta, amiért születésem utáni ötödik hónapban nagyapámék nyakába varrt, és végleg ott is hagyott húga, az én könnyelmű anyám.

Külön ingerülettel emlegette fel azt a még nagyobb hibát, sőt: bolondériát, hogy polgári iskolai oktatásom költségeit, egyáltalán: akkori létezésem árának fedezését is magukra vállalták nagyszüleim.

Akkor tartsák el a többi hat unokát is!

Miért juthat nekem bőségesebben, mint a többinek?

Holott balkézről érkezett senkifia vagyok!

Ráadásul még annál többet is elveszek, mint amit önszántukból adnak!

Akárha szolgálkra lehetne hagyni mindenféle otthoni munkát, eliszkolok előle az urak bandájába, a faluban élő urak gyerekeinek társaságába, aztán velük együtt az átkozott strandfürdőbe nyargalok, vagy lopakodok, hogy egész napon át ott lubickoljak! Ez utóbbi volt, ami végletekig felmértelte.

Pedig a faluban élő úri családok gyerekeivel nem én kerestem a barátságot, hanem abból adódott, hogy anyám húgai azoknál a családoknál cselédkedtek, és időnként szükségük volt az én segítségemre is. Például vizet hordtam, fát vágtam, teniszlabdát szedtem, és összeismerkedtem az úrfiakkal is, így-úgy össze is barátkoztam velük.

Részt vettem játékaikban, vittek magukkal a leginkább kedvelt játszóhelyükre, a helyi gazdagok által összeadott pénzből épült strandra – és persze, hogy örömmel mentem.

Elfogulatlanul tekintve: semmi rendhagyó nem is volt ebben az összevegyülésben. Azonos korúak voltunk, és ha erősen különböztek is családi gyökereink, azonos színvonalú iskolai oktatásban részesülők voltunk.

Ferenc bátyám eszével gondolkozva mindazonáltal az urakkal való játszadozásom parazitáság volt.

Tudtam természetesen, hogy ellenségesen gondolkodik rólam, és persze, hogy én sem szerettem őt, féltam is tőle, de bizonyos idő múltán megtanultam, hogyan kell védeni magamat.

Állandósult eleme lett a vele való viszonylatomnak, hogy mindenben igazat adtam neki, sőt, hízelkedéssel emeltem feljebb akármilyen mondanivalójának a rangját. Ez jól kamatozott is, amennyiben azt a hitet keltette benne, hogy bizonyára értelmes gyerek vagyok, ha magamévá teszem az ő felnőtt álláspontját.

Ámde ugyanez a felismerés annak a keserű tudomásulvételével járt együtt, hogy az ő két fia viszont nem olyan csiszolt és fűrge eszű, mint én vagyok. Azok nehezebben értették az apjukat, mint én.

Ez ellen viszont nem tehettem semmit.

Engem illető elismerésének rangos bizonyosága volt, hogy ugyanazon a nyáron, aratás időben, amikor én voltam a marokszedője, egyik rövid pihenő során rágyújtott és nekem is kínálta a dóznit, noha nem tudta, cigarettázok-e tizennégy éves koromban?

„Gyűjtsunk rá, fiam” – ezek voltak a szavai, és ezzel a címmel írtam egyik első novellámat, ami meg is jelent egy irodalmi folyóiratban.

Balesetemkor azonban az a különösség történt, hogy a szokástól eltérően ellenkezni kezdtem nagybátyámmal. Rálegyintettem aggodalmaira, és fölényeskedően, pimaszkodón ismételtam, hogy semmi szükség az arénázásra, igazán kutya bajom, csupán felhorzsolódott a térdem.

Tulajdonképpen szabadulni szerettem volna terhes aggodalmaitól, főként pedig kellemetlenkedő személyétől.

Zsebkendőmmel gyorsan bekötöttem a zúzódást, hogy az enyhe vérzést is elrejtsem, talpra álltam és fűrgén visszamásztam a szekérre. Ezúttal a „saroglyába” ültem, és nagy hangon forszíroztam tovább haladásunkat, mintha mi sem történt volna.

Megraktuk a szekeret, hazamentünk a határból, és egyszer kérdezte még, hogy fáj-e a térdem, de miután ismételten tiltakoztam, elhitte végül, hogy nem súlyos a sérülésem.

Nagymamámnak nem is mondtam, hogy átment rajtam a kerék, csak „ledörzsölődésről” számoltam be neki. Krumplilevelet szorított rá, és a zsebkendőm helyett másik ruhadarabbal kötötte be. Ráhúztuk a nadrágszárát, s ezzel el is tűnt sebesülésem a figyelem előteréből.

Nekem sem okozott nagy gondot, mert a sérült rész külső felülete napok múltán bevarasodott. Legfeljebb akkor szisszentem fel, ha figyelmetlenségéből egy-egy darabkát letéptem, avagy ilyen-olyan okból letépődött valamennyi a megszilárdult, megszáradt bőrömből.

Későbbben azonban mégis temérdek bajom lett ezzel a sebbel. Hiába próbáltam vigyázni, újra, meg újra felszakadt s még annak az évnek az őszébe fordulva is nyersen létezett. S amint végül orvoshoz jutottam, megállapítottam, hogy alighanem végső esélyt kaptam a fél lábam megmentésére, mert életveszélyesen elfertőződött a parasztszékér kereke alatt szerzett sérülésem.

„Allerletzt Gelegenheit. Keine andere Möglichkeit” – jelentette ki a német katonaoorvos 1944. október 10-én, a miénkkel szomszédos házban, amelyben a Berke család lakott

Fél órás műtét során kitisztította, bekötözte sebemet, amely azután rendesen be is gyógyult.

És mindezek nyomán akár Zoli bácsikájának a szeme láttára is jogom lehetett volna a sebhely mutogatására.

Rangot adott a térdemen díszlő jelenségnek az a kuriozitás, hogy német katonaoorvos gyógyító kezének a nyomát viseli, mégpedig a második világháború idejéből valóan.

167.

A Berke családdal attól a naptól kezdve éltünk szomszédságban, hogy iskoláskorba kerültem, és beköltöztünk nagyszüleimmel a Bánffy pusztáról a nagyfaluba, Püspökladányba. Beköltözésünk egyik indokaként én legalábbis ezt hallottam emlegetni.

S attól a naptól kezdve szeretett engem Berke néni. Vonzalmának mindig tanújelét adta, valahányszor személyes közelségbe kerültünk. Kisebb koromban megannyiszor temérdek keblére, nagy hasára ölelt, aprópénzeket dugdosott izzadó tenyerembe, vagy zsebeimbe, hogy cukrot vegyek magamnak a kis zsidónál. És későbbi koromra is mindig megtalálta annak a módját, hogy kifejezze szívjóságát irántam, az „anyja által elhagyott, árva gyerek” iránt.

Serdültebb éveimben mindinkább zavarba jöttem, pironkodtam, sőt, menekültem Berke néni pótanyai buzgólkodása közeléből, de változatlanul elfogadtam a dugi pénzeket, nekem készített, félretett, jobb falatokat, édességeket, amikből ritkán akadt otthon.

A Berke család jobb anyagi helyzetben élt, mint a falu átlaga. Mozdonyvezető volt a ház ura, katonakorban lévő, de a bevonulás alól felmentett egyetlen fia is a vasútnál dolgozott. Jól kerestek, ám hírek szerint mindketten sokat el is ittak és kártyáztak a keresményeikből. Még így is többjük maradt, mint amennyi másnak volt. Ennek ellenére nem éltek irigyelt helyzetben. Gyakran támadt náluk békétlenség, hangoskodás.

Úgy vélekedett a felnőtt közvélemény, hogy „Berkééknél a kis baj is nagy bajjal jár”.

Nekem nem volt birtokomban semmilyen aranyigazság, szentencia, amivel jellemezhettem volna szomszédainkat. Berke nénit leszámítva nem is nagyon találkoztam a család, vagy az időnként előtűnő rokonság tagjaival. Nem is érdekelték.

Maga Berke néni pedig annyit jelentett nekem, amennyi közvetlen hasznom származott alkalmi ajándékaiból, amiket kezembe nyomott, zsebembe dugott – gyerekkori és kamaszkori emlékeim homálya szerint.

Őriz azonban didergő emlékezetem egy eseményt, vagy csak egy mozzanatot, ami örökre betokozódott idegeimbe, nem megy ki a fejből, de annak sincs magyarázata, hogy miért marad ott?

Megtörténik néha, hogy előállítja, előrendeli emlékezetem ezt az eseményt, akárha újratárgyalásán írná ki egy bíróság valami eddig tisztázatlan dolognak, ügynek, eseménynek, hogy ismételten menjünk neki, értelmezzük újra és hozzunk végső döntést a minősítéséről.

168.

A vaságyra terített pokróc alá bújtam, lehunytam a szemem, és azok a háborús képek villogtak előttem, amelyek az oroszok első bejövetele során rögzültek.

A teljes éjszakán át tartó, iszonyú robajlás után, 1944. október 8-án reggelre nyomult be falunkba első ízben az orosz ármádia. Ebből annyi érintett bennünket közvetlenül, hogy fegyveres csoportok csörtettek át több hullámban a mi portánkon is, és haragos, hangos kutakodásaik során partizánokat, burzsujokat, németeket, alkohol, meg bázisnyákat, azaz: fehérnépeket kerestek.

„Davaj! Davaj! – hangzottak a legtöbbször hangzó kiáltások.

Akadtt egy lassú mozgású, ferde szemű, de kutakodó tekintetű szoldát, aki a felsorolt értékeket mellőzve, inkább a szalmakazal tövébe rejtett, három félzsáknyi zabot, árpát, morzsolt kukoricát fedezte fel, és ragadta magához.

Tiltakozott nagyapám, de cipelte a holmit a katona az utcára, az ott álló, saját szekéréhez, és nagyokat kiáltva lovaira, sebesen elhajtott a zsákmánnyal.

Családunk emlékezete szerint mégis ő lett a nagyon messziről jött, de takaros elenség mintapéldánya. Óra múltán visszatért felzaklatott, ősz nagyapámhoz, és átadott neki egy köteg leveles dohányt. Bizonyára helybéli lakónál fedezte fel a hatóságilag szigorúan tiltott holmit, és ragadta magához ezt is, de jogosnak véltük utólagosan, ha kárpótlásként elfogadjuk, mert minket is megraboltak...

Rajtam és nagyapámon kívül házunk többi lakója is a közelben volt, de rejtőzködtek, bújtak, reszkettek. Piroska néném fiának, tízéves unokaöcsémnek a kivételével – mind nők voltak.

Legféltebb és leginkább féltő a tizenhat éves Marika volt, anyám legifjabb húga, nekem pedig nagynéném. Csupán két esztendővel volt idősebb nálam, ezért játszótársakként nevedtünk. A szóban lévő időben azonban inkább pubertáskori érdeklődésemet keltette fel az ő átalakulóban lévő testi minemősége.

Velünk élt Ágnes néném. Anyám helyett igazi anyám volt, aki egész habitusában gonddal őrizte annak emlékét, hogy diakonissza akart lenni valamikor, de balszerencsés körülmények megakadályozták, hogy elvégezhesse a felkészítő kurzust.

Csupa szív, csupa jószág, csupa imádság volt annak hiányában is.

Öreglány volt, közel a harminchoz, púpos, kancsal. Tudomásom szerint nem volt férfi a közelében, akit udvarlójának tekinthettünk volna.

Nem panaszkodott. Inkább derűsnek mondható lélekre vallóan tette a dolgát otthoni köreinkben, miközben szorgalmas cseléd hírében állott az uraknál is.

Most azzal emelte önnön fényét, hogy magával mit sem törődött. Állította, hogy ő természetes külseje révén is elég csúnya, miáltal kellően védett lesz a fehérnépekre veszedelmeseknek híresztelt ruszki katonák gyalázatos mohósága ellenében.

Marikát, a nyiladozó női szépséget viszont rongyokba csavarta, gyönyörű hajfonatát összezorcolta, arcát pedig korommal bemázolta, szinte boszorkánnyá maszkírozta.

Segítette buzgólkodásában Piroska néném, anyám húga, a kocsmárosné. Saját magát is bemaszatolta a kályhacsőből kotort korommal, de magamban titkolt, pimasz megítélésem szerint ügyelt rá, hogy ne nagyon formálódjék taszítóvá – amúgy – szép arca.

Mindössze két sarokkal volt arrébb a kocsmával egybeépített házuk, de a front érkezése előtti napokban többnyire hozzánk húzódott Piroska néni a kisfiával együtt. Hónapokkal korábban katonának vitték az urát. Hiányában énnekem kellett olyan láthatatlan vermet ásni az udvarukon, amelyben aztán eldughatók lettek bizonyos italok, meg a föld alatt eltartható élelmiszerek.

Én jártam át hozzájuk két mázsás hízójuk moslékját kiadni, meg az aklot kitakarítani is.

Az üzletben Juci segített Piroska néninek, illetve tette mindazt, amit pincérnőnek abban a munkakörben tennie kellett.

Melléképület állott a kocsmaudvar sarkában, és úgy mondták, hogy ott lakik Juci. Arra következtettem, hogy alkalmi vendégei számára is szolgál az a helyiség, de én be sem leselkedhettem, még csak a közelébe se mehettem.

Különössége volt Jucinak, hogy soha nem kent az arcára szépítőszeret. Renge-teget lehetett pedig hallani arról, hogy nagyvárosi, nagyvilági hölgyek, de akár püspökladányi postáskisasszonyok is milyen örülten és feltűnően pingálják magukat, hogy összeszaladjon látásukra a fél világ.

Juciról azonban – csak úgy ránézésre – senki nem mondta volna meg, hogy női mivoltával kérkedik, pláne, hogy élete része, sőt bázisa: a teste árusítása.

Semmi nem hirdette ezt sem öltözködésében, sem viselkedésében.

És kerülte a látszatát is, mintha velem próbálna könnyű nőként incselkedni. Ha én vettem el a sulykot, ha velem kezdett elszaladni a szekér, akkor is menten figyelemztetett, hogy három lépés távolság!

Ha nem tudott fegyelmezni, azzal fenyegetett, hogy beárul Sanyi bácsinak, esetleg Piroska néninek.

Gyakran hallottam felnőttek övezetéből a Piroska néni nehéz helyzetére utaló sóhajtozást – az irigység árulkodó felhangjaival –, hogy bizony-bizony nagy szerencséje Piroska néninek Juci, akit maga mellett tudhat ezekben a nehéz időkben.

Két évvel korábban hozta Jucit valahonnan Piroska néni férje, a kocsmáros Szilágyi Sándor, aki a leginkább nemszeretem embere volt akkori világomnak.

Úgy adódott annak idején, hogy körötte sündörögtem éppen, amikor kocsmabeli cimboráknak címzett, szokásosan mocskos és hencegő szavaiból az derült ki számomra, hogy pénzért vette a tizennyolc éves lányt, akár valami rabszolgát, és rabszolgaként dolgoztatva szerzi majd vissza befektetett pénzét.

Röstelkedtem, pironkodtam, háborogtam akkoriban és arról fantáziáltam, hogy kiszabadítom Jucit a fogságából.

Két esztendő elmúltával azonban mind több örömem tellett benne, hogy láthatom, hogy közelében lehetek olykor. Az iránta nyilvánuló, kamaszkori sóvárgás finom kínja vibrált képzelgéseimben, szinte szünet nélkül.

Ő is hozzánk jött Piroska nénival, a front érkezése előtti napon.

Az volt a terv, hogy családunk nőnemű tagjai kamrákban, padláson, takarmány tárolókban s egyebütt keresnek biztonságosnak remélhető rejteket a gátlástalannak híresztelt győztesek – női nemre veszedelmes – mohósága elől.

Nagymamám ugyan át-átsietett az udvaron, amikor tennivalója támadt az apró-jószágok ellátása körül, de amint lehetett, visszatért a rejtőzködőkhoz.

Drága nagyapám is a külső fronton igyekezett hártani a bajt, és próbálta megóvni például a szalmakazal tövébe rejtett, maradék takarmányt a rablótól, sikertelenül.

Erről én csak utólag értesültem, lévén, hogy korán reggel a legkülsőbb frontra, az utcára kellett mennem. A három sarokkal odébb lévő kocsmához indultam, hogy hírt hozzak onnan Piroska néniemnek. Feladatom részeként a moslékot is ki kellett adnom a hízőnak, ha tehetem.

Nem tehettem, tudniillik a szemem láttára puffantották le az udvarban hangoskodó, sürgölődő katonák a gyönyörű cocát, amelyik tegnap még a tenyeremből csámcsogta neki ajánlott zsíros kenyerem darabkáját.

Azután egyikük baltával esett neki, és ügyetlen hentes módján lefaragta az elpusztult jószág fejét.

Félre is dobta, mintegy jelezve, hogy arra nem lesz a továbbiakban szüksége.

Átélt disznótorok ünnepi szertartásaihoz képest gyilkosság volt, amit láttam.

A kerítés-hasadákon keresztül meresztettem a szememet a látványra, majd olyan félelem szállott rám, hogy szaladni kezdtem hazafelé.

Hamarosan lassítottam haladásomat, mert fáradtam. És azért is rövid lépésekre váltottam, hogy minél későbben érkezzek haza, hogy kitoljam az időt, amikor majd be kell számolnom a kocsmaudvaron látott borzalomról.

És azért is lassúdtam, mert mindinkább lekötötte figyelmemet a háborúban felzaklatódott, ugyanakkor aléltnak tetsző falukép.

Hagytam, hogy szememhez jöjjenek a látóvalók, meg én is növekvő kíváncsisággal kerestem az ámulni készítő változásokat.

Elmentem a piactérig, valójában a település központjáig, ahol tizenöt-húsz üzlet szokott várni a vevőkre, és most mindenik ajtaja-ablaka vagy bezárva, vagy betörve.

Láttam olyan beomlott háztetőt, amelyre roncsolt lőtetetemet repített fel egy külső robbanás. „Ekkora detonáció csakis Sztálin orgonától származhatott” magyarázta falum béli két bábéskodó egyike a másikának.

Hármunkon kívül nem volt akkor más civil az utcán.

Orosz katonák özönlöttek el a falut. Törtettek céljaik felé csikorgó-dübörgő harci járműveiken, autókban, lovakon, gyalogosan.

Nem féltem tőlük ebben a sürgés-forgásban.

Ellenben borzongató látnivalóként akadt meg a szemem azokon az egyenruhásokon, amelyek, és akik mozdulatlanul feküdtek a falu poros, meg sáros terepein, elszórtan, odadobottan, feleslegessé váltan.

A tér egyik csonka bokra alatt csuklóban leszakított kezét láttam s úgy véltem futólag, bal kéz lehetett valaha. Két gyűrű csillogott rajta.

Civil volt? Katona? Férfi? Nő? És hol a többi testrésze?

Megint növekedni kezdett ereimben az a reszkető félelem, ami a kocsma kerítése mellett kapott el az imént, és úgy döntöttem, befejezem az új világ feletti szemlét.

Hazafelé irányítottam felgyorsított lépteimet.

Hevülten mozgott az agyam is. Törekedtem, hogy sorba rendezzem a látottakat. Közben az a lehetőség foglalkoztatott, hogy a valósnál több csodáról számoljak be, és akkor a várhatónál is nagyobb ámuldozást kelthetek.

169.

Otthon, mintha kihalttá lett volna a ház, nagyszüleimet sem láttam az udvaron.

Gondoltam, hogy ők is felmentek a padlás kéménye mögé, az ott rejtőzködőköz, és ez rendben is lenne, de azért sajnáltam, hogy nem termett körülöttem kíváncsi, mohón figyelő hallgatóság.

Valamilyen mozgásból, hangokból egybevegyült zajt hallottam a tehénistálló felől, és oda indultam. Az ajtaját behajtva találtam, ezért a tenyérnyi ablakhoz léptem, és azon lestem be, de nem sokat láttam. Gyertyával szoktunk ott világítani, de most semmilyen fény nem fénylett odabenn.

Ellenben fölerősödve hallhattam a bentről jövő hangokat, és nyilvánvalóvá lett, hogy oroszok beszélgetnek. Legalább két felnőtt ember hangját tudtam elkülöníteni.

Mielőtt a helyzethez illően fontolóra vettem volna, hogy mit cselekszek, az ajtóhoz lendültem, ösztönös mozdulattal belöktem, és a keletkezett nyíláson benéztem.

Ebben a pillanatban megszűnt a bentről hallatszó orosz beszéd, és a hirtelen támadt mély csend olyan félelmet ébresztett bennem, hogy vizelhetnékem lett. S ez az ijedelem úgyszólván rettenetté növekedett, amikor Juci hangja érkezett hozzám az istálló infernalis mélységéből:

– Menjen el az ajtóból, Gyuszika! Legyen szíves és azonnal!

Akkor még nem tudtam arról, amit ma úgy neveznek, hogy sokk, vagy trauma, vagy megrázkódtatás. Hirtelen bekövetkező testi-lelki károsodást szenvedtem, és nem tehettem ellene, mert nem ismertem rá semmiféle patikát.

Csak annyit fogtam fel a rám támadt nyavalyából, hogy elbeszélhetetlen, hogy tehetetlenségbe fojt, hogy lealázó és benne fészkel a poklok minden kínja.

Éreztem, hogy szégyenletesen gyáva leszek, és nem szegülök majd Juci akarata ellen, de mielőtt másfelé indultam volna, jobban rányitottam a szemem az istálló mélyére. Meg is láttam a homályban villogó testeket.

Ha hozzáadtam a látványhoz képzeletemet, meg emlékeimet azokról a pornográf képekről, amiket ismerőseim titokban forgalmaztak, akkor pontosan tudhattam, hogy mi zajlik a mi istállónkban.

Ez a tudás is társult az idegeimben zsúfolódó zagyvasághoz. Annyira elveszítettem észbeli képességemet, hogy olyasmiről akartam tudakozódni Jucinál, aminek a lehető legkisebb értelme lehetett az adott élethelyzetben:

– Maga mért van itt, és miért nem a házbeliekkel van?

– Így van megbeszélve – jött a gyors válasz. – De most már csakugyan menjen onnan!

Az elutasítás olyan szokatlanul hevesse és haragossá sikeredett, aminek nyomán sértettséget is éreztem. Továbbá végképpen kimerülni láttam az okokat, amelyek lehetőségét adtak volna további maradásomra.

Annál is tempósabban távoztam, amennyire indokolt lett volna. Mondhatni: iszkoltam. Azt hoztam fel magam mentésére, hogy életmentőnek minősítettem sietőségemet, hiszen az istállóban lévő oroszok akár le is lőhettek volna, ha tovább nehezítem a helyzetüket.

Elmentem az udvar hátuljába, a nagy szalmakazal túlsó végébe, ahol más alkalmakkor is búvóhelyekre találtunk mi, játszadozó gyerekek, vagy malacok, tyúkok, libák. És az ott vájt szalmalyukból ragadta magához ma reggel az oda dugdosott, kevése szemes takarmányunkat a mongoloid szemű orosz katona.

A takarmányok hűlt helyébe fészkelődtem, a kazalba, olyan mélyen, hogy nem láttam a külvilágot, de fontosabb volt, hogy engem ne láthasson senki.

Sokáig hallgattam a lélegzetemet, azután gondolataimra kezdtem figyelni.

Azt gondoltam először is, hogy minél hamarabb alkalmat lelek, és felkeresem Varga Gyuszi barátomat, aki első elemitől kezdve iskolatársam és mindenkinél közelebbi barátom. Annyi az elsörendűen bizalmas és izgalmas mondanivalóm, hogy minél előbb tovább kell adnom neki.

Közben azért Jucira is gondoltam, és leginkább az foglalkoztatott, hogy miképpen értendők azok a szavai, amelyek szerint minden így van megbeszélve. Mi van megbeszélve? Én ugyanis azt kérdeztem tőle az imént, hogy miért van az istállóban az orosz katonákkal, és miért nem családunk többi nőtagjával együtt, valahol megbújva. Neki nem kell bújni?

Megint rémület szorította össze a torkomat, mert orosz beszédet hallottam az istálló felől. Következő pillanatban pedig jó kedvről árulkodó, de csúful gurgulázó,

férfiúi röhögést közvetített hozzám az udvarunkat betöltő légtér. Furdalt a kíváncsiság, de féltém kinézni rejtekemből, hanem csak fülettem.

S teljesen váratlanul Juci nevetését hallottam, amit régről jól ismertem, és amit a magam szótárában csábítónak, csalogatónak is minősíttem. Ehhez hasonló kacarászás olyankor tört fel belőle, amikor minden egyéb jel szerint is igazi örömet, derűt árasztott szabadon felfénylő személyisége.

Csodálkoztam, hogy a háború közepén ilyen ricsajos jókedve támadt.

Miután azután elhalt Juci pajkosan pajzán kacarászása és csenddé lett az oroszok által keltett zaj, kikukucsáltam rejtekemből, majd elő is bújtam.

Semmi tennivaló nem adott irányt a mozgásomnak, de ösztönös kíváncsiságom az istálló nyitott ajtaja felé vonzott. Előbb csak beleselkedtem, azután be is óvakodtam. Vártam, hogy a homályhoz szokjon a szemem, és minden láthatót láthassak.

Amikor a Bánffy-tanyából a püspökladányi házba költöztünk, még két lovat, két tehenet kötöztünk ide, az istállóba. A lovak azóta Ferenc bátyám birtokába kerültek, a tehenek helyett meg csak egy előhasi kis üsző kérődzik az istálló legtávolabbi sarkában, egyébként nincs a jászolhoz kötve semmilyen más állat.

Azaz, a tehenéktől a lehető legtávolabbi ponton, a jászol alá tett kosárban egy kotló fészkel huszonegy tojáson. Mintát adóan béketűrő módon viseli a második világháború során immár a mi udvarunkig hatoló lármát és zűrzavart, legalábbis nem emlékszem, hogy utóbbi napokban a hangját hallottam volna.

Most megszólalt, mégpedig a szomszéd udvar baromfiállományát is felzaklatón karrincsalva, közben mérgesen nyújtogatta felém a csőrét.

Noha nem az ő kedvéért jöttem az istállóba, pillanatig még érdekelt volna is a produkciója, de elvonták róla figyelmemet azok az orosz katonák, akik a nyitott ajtóban jelentek meg. Háttal álltam, és előbb csak bevetülő árnyékukra lettem figyelmes, majd gyorsan feléjük fordultam.

Fejjel magasabb volt egyikük a másiknál, és utóbbi, a rövidebb katona rám kiáltott:

– Kto tű? Igyi szudá!

Akkori orosz tudásom igazán csekélyke volt, de piactéri, meg egyebütt megejtett jövés-menésem során azt már megtanultam, hogy az „igyi szudá” azt jelenti: gyere ide. Még hozzá parancsoló módban értve.

Nem mozdultam, de nem tudatos elszánás készítetett ellenállásra, hanem azt éreztem, hogy zuhanok egy szakadékba, ami nagyon mély lehetett, mert végtelennek tűsző ideig nem fogtam talajt az alján. Zuhanás közben pedig nem férhettem hozzá saját erőforrásaimhoz, hogy más irányt adjak általuk magamnak.

Elunta a kis katona tétlenségemet és ő lépett hozzám. Azonnal erős alkohol szagot éreztem, valamint azt, hogy megragadta két vállamat és rázott, miközben fátyolos-rekedtes hangon kiabált valamit, aminek csak a végét értettem:

– Gye Juci? Juci! Juci!

Kicsi gyerekkorom óta tartottam a részegektől, mert Piroska néném kocsmájában tapasztalatokat szereztem, hogy kiszámíthatatlanok, durvák s minden egyéb módon

veszélyesek tudnak lenni, ezért elhúzódtam a mérges orosztól, amennyire markolása engedte.

Annyival magasabb voltam nála, hogy – mondhatni – lefelé néztem rá, ami akaratlanul társult egy homályos forrású önérzettel, büszkeséggel, önérzetességgel bennem. Mindez az arckifejezésem által közvetíthető a kis katonához, és növelhette benne az ellenem érzett haragot, és a türelmetlenséget. Mindinkább rekedten kiabált és rázta a vállamat.

Nem akartam én szándékosan bosszantani, de kedve szerint valóan sem cselekedhettem, hiszen tájékozatlan voltam afelől, hogy mit is akar valójában tőlem? A szavait nem értettem, akármilyen hangosan kiabálta arcomba őket.

Juci nevét persze értettem, de azon túl nem tudtam, hogy mit kezdjek vele.

Illetve törekedtem én arra, hogy összefüggéseket megértsek, de ettől az igyekezetemtől még inkább a helyezethez nem illeszkedően komor, tünődő, elvont lett arckifejezésem. És ehhez idomulóan lezserré lett a testtartásom is.

Elfogult szemlélő számára akár úgy is festhettem, akár pökhendi gyerkóc, aki a feljebbvalója által éppen felelősségre vonva azzal tetézi szóbahozott vétkeit, hogy pluszban is szemtelenkedik.

Lazán valamelyik zsebembe nyúltam, ahol ott maradt napraforgómagokat érintettem, és azonnal fogaim közé dobtam kettőt-hármat, rágsáltam, aztán a héjakat szétköpködtem.

Ez volt a kiskatonával közös jelenetünk dramaturgiai csúcса.

A korábbiakhoz képest is feljebb emelte a hangját, egy időben pedig előrángatta pisztolyát és fájdalmat éreztem, amikor halántékomhoz nyomta a csövét.

Ekkor vettem észre a másik katonát, aki vagy most, vagy már korábban bejött az istállóba. Amint mondtam, jóval magasabb, és bizonyára erősebb is volt a társánál, mindenesetre egy erélyes, gyors, és eredményes mozdulattal kicsavarta bajtársa kezéből a fegyvert.

Lihegtek, míg én a korábbi fapofával álltam, illetve belső nyugalmam eddigieknél is látványosabb kivetítése jeleként egy pár lépést jöttem-mentem, annak a módján, akinek ez nem tilos.

A magasabb katona közben lendülettel magyarázott a másinak, hol szigorúan, hol nevetésre húzott szájjal, és felém is mutogatott. Sőt, egyszer közelebb lépett hozzám és egészen barátságosnak tetsző modorban adott elő valamit, amit éppen úgy nem értettem, amiként katonatársa szövegelését sem.

Legyintett, gúnyosan, meg bosszús képpel rövideket nevetett, azután cimborájának magyarázott valamit, amit azonban az nem hallgatott figyelemmel, hanem engem kezdett regulázni a továbbiakban is.

A magasabb katona, grimaszolt egyet bajtársa felé, azután rám vigyorgott, mintha cinkosa lennék, és kiment.

A másik továbbra is kiabált, rángatta a vállamat, és hadonászott ismét előrántott pisztolyával.

Utóbb újra gondolva, végtelenítettnek is mondhatnám az időt, amit a Jucit követelő mérges orosz katona társaságában töltöttem, noha tudom, hogy csak percekig tarthatott.

Váratlanul ugyanis Berke néni hatalmas teste árnyékolta be az istálló ajtaját. Tekintetemet követte a harcos is, és egyszerre bámulhattuk mindketten, hogy nyakig rántja szoknyáját az idős szomszéd néni, és láttatni engedi, hogy semmi alsó ruha nincsen rajta.

Mutatványával egy időben pedig visító hangon kiáltotta:

– Juci!

Máig nem tudhatom ennek a néven szólításnak sem okát, sem célját. A jelenségről soha nem beszélgettem a későbbiekben a nénivel, de mással sem. Ez a mostani az első alkalom, amikor megengedtem magamnak, hogy szóba hozzam, egyáltalán.

Magamban persze töprengtem a jelenségen, és mindenképpen úgy értelmeztem, hogy az én érdekemet akarta szolgálni a néni, amikor az engem sújtó tortúra ellenében fellépett.

Annál inkább hihetem így, mert ő maga tett utalást későbbben arra, minő rettenet volt számára mindaz, ami udvarunkban és istállónkban zajlott. Felfigyelt már Juci és a két korábbi katona megjelenésére, hallotta párbeszédemet Jucival, és természetesen tanúja volt a későbbieknek is, egészen addig, amíg végül ő maga is közbe avatkozott.

Az udvarainkat elválasztó kerítésen volt egy kapu, amit ugyan ritkán használtunk, de most azon jött át a szomszédasszony, hogy fellépjen védelmemben.

Nem tudhatni, mennyire bízott fellépése sikerében, de a célját el érte, mégpedig: szinte azonnal.

Rábámult a katona, levette rólam a kezét, és zavartan, úgyszólván megszégyenülten dugta helyére pisztolyát, azután elég gyorsan, mintha menekülne, kisiklott a néni mellett az istállóból a szabad világba.

Berke néni pedig hozzám lépett, gyerekkorom óta ismert módján magához ölelt, és jajszavak, meg sóhajok sűrű bozótjában sok rosszat ismételt az orosz katonaságról, meg Juciról, aki annyira elhíresültté tette magát fél nap alatt, hogy sorban állnak érte.

*(folytatjuk)*